

ZAMONAVIY TIL SIYOSATINING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Qurbonova Sharofat Shuxrat qizi

<https://orcid.org/0009 0003 8665 5365>

Bachelor's degree student Tashkent University of Applied Science,
faculty of Foreign languages

Senior Lecturer: **Toshpulatova Fotima Ungarovna**

Department of foreign language and literature,
University of Tashkent for Applied and sciences

E-mail: toshpulatova.fotima@gmail.com

orcid: 0000-0002-7278-003X

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy til siyosatining nazariy asoslari, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni hamda amaliy qo'llanilish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Til siyosati davlat boshqaruvi, ta'lim tizimi, madaniy merosni asrash va raqamli kommunikatsiyalar bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston tajribasi xalqaro amaliyot bilan qiyosiy tahlil qilinib, ko'p tillilik, davlat tilini rivojlantirish va xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy yo'nalishlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, samarali til siyosati milliy o'zlikni mustahkamlash bilan birga xalqaro integratsiya va raqobatbardoshlikni ham ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: til siyosati, til rejalashtirish, davlat tili, ko'p tillilik, globallashuv, til menejmenti, ta'lim siyosati.

Abstract. This article examines the theoretical and practical foundations of modern language policy. It analyzes language policy as an important component of state governance, education, cultural preservation, and digital communication. The study compares Uzbekistan's experience with international practices and discusses multilingualism, language planning, and the promotion of the state language alongside foreign language education. The findings indicate that an effective language policy strengthens national identity while supporting international integration and sustainable development.

Keywords: language policy, language planning, multilingualism, state language, globalization, language management, education.

Kirish

Globallashuv, migratsiya va raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan bugungi davrda til siyosati davlat taraqqiyotining muhim strategik yo'nalishlaridan biriga aylandi. Til nafaqat muloqot vositasi, balki milliy o'zlik, madaniy meros va ijtimoiy birdamlikni ifodalovchi asosiy omildir. Shu sababli zamonaviy davlatlar til siyosatini iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy rivojlanish bilan uyg'unlashtirishga intilmoqda.

Til siyosatining asosiy vazifalari davlat tilining maqomini mustahkamlash, milliy tillarni saqlash, ozchilik tillarini qo'llab-quvvatlash hamda xalqaro muloqot uchun zarur bo'lgan xorijiy tillarni rivojlantirishdan iborat. Zamonaviy yondashuvlarda til siyosati faqat huquqiy hujjatlar bilan emas, balki ta'lim, ommaviy axborot vositalari, raqamli platformalar va sun'iy intellekt texnologiyalari orqali ham amalga oshirilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda qiyosiy tahlil, tavsifiy tahlil, ilmiy adabiyotlarni o'rganish hamda umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. O'zbekiston va xorijiy

mamlakatlarning til siyosati bo'yicha ilmiy manbalari, xalqaro tajribalar hamda zamonaviy ilmiy qarashlar tahlil qilindi.

Zamonaviy til siyosatining nazariy asoslari

Til siyosati — davlat va jamiyat tomonidan tillarning maqomi, rivojlanishi va qo'llanishini tartibga solishga qaratilgan maqsadli faoliyatdir. Til siyosati odatda uch asosiy yo'nalishni qamrab oladi:

tilning maqomini rejalashtirish (Status Planning);

til me'yorlarini shakllantirish (Corpus Planning);

tilni o'rganish va ommalashtirishni rejalashtirish (Acquisition Planning).

Mazkur yo'nalishlar o'zaro bog'liq bo'lib, har qanday mamlakatning til siyosati samaradorligini belgilaydi. Til rejalashtirish jarayonida davlat organlari, ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va ommaviy axborot vositalari muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy til siyosati quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

milliy identiklikni saqlash;

til huquqlarini ta'minlash;

ko'p tillilikni rivojlantirish;

ta'lim sifatini oshirish;

raqamli muhitda tillarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash.

Til siyosatining amaliy yo'nalishlari

Bugungi kunda til siyosati quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda:

Ta'lim tizimida

Ta'lim til siyosatining eng muhim vositalaridan biridir. Boshlang'ich ta'limdan boshlab davlat tilini mukammal o'rgatish bilan birga xorijiy tillarni bosqichma-bosqich rivojlantirish ko'zda tutiladi. Zamonaviy metodikalar kommunikativ kompetensiya, tanqidiy fikrlash va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan.

Davlat boshqaruvida

Rasmiy hujjatlar, qonunchilik, elektron hukumat tizimlari va davlat xizmatlarida davlat tilining ustuvor qo'llanilishi fuqarolar uchun teng imkoniyatlarni yaratadi. Shu bilan birga zarurat tug'ilganda boshqa tillarda ham xizmatlar ko'rsatish inklyuziv boshqaruvni ta'minlaydi.

Raqamli texnologiyalarda

Sun'iy intellekt, mashina tarjimasini, elektron lug'atlar, milliy til korpuslari va ovozli texnologiyalar zamonaviy til siyosatining ajralmas qismiga aylandi. Raqamli resurslarning rivojlanishi milliy tillarning internet makonidagi mavqeini oshirishga xizmat qilmoqda.

Xalqaro tajriba

Ko'plab rivojlangan davlatlar ko'p tillilik tamoyili asosida samarali til siyosatini olib bormoqda.

Yevropa mamlakatlarida ona tili bilan bir qatorda kamida ikkita xorijiy tilni o'qitish strategiyasi qo'llaniladi. Kanadada ingliz va fransuz tillarining teng maqomi qonun bilan mustahkamlangan. Singapurda esa ingliz tili iqtisodiy rivojlanish vositasi sifatida qo'llansa, milliy tillar madaniy identiklikni saqlash vazifasini bajaradi. Ushbu tajribalar til siyosatida muvozanatli yondashuv muhimligini ko'rsatadi.

O'zbekiston tajribasi

So'nggi yillarda O'zbekistonda davlat tilining nufuzini oshirish, lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosini takomillashtirish, xorijiy tillarni o'qitishni rivojlantirish

hamda raqamli til resurslarini yaratish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Bunda quyidagi ustuvor yo'nalishlar kuzatiladi:

davlat tilida ish yuritishni takomillashtirish;

xorijiy tillarni o'qitish sifatini oshirish;

milliy elektron korpus va terminologik bazalarni rivojlantirish;

sun'iy intellekt uchun o'zbek tilidagi ma'lumotlar bazalarini kengaytirish.

Mazkur islohotlar O'zbekistonning xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini oshirish bilan bir qatorda milliy tilning zamonaviy rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Muammolar va istiqbollar

Zamonaviy til siyosatini amalga oshirish jarayonida quyidagi muammolar mavjud:

globallashuv ta'sirida ayrim milliy tillarning faol qo'llanish doirasi qisqarishi;

terminologiyaning yagona standartlarini shakllantirish zarurati;

raqamli resurslarning yetarli emasligi;

sun'iy intellekt tizimlarida kichik tillarning kam qo'llab-quvvatlanishi;

malakali til siyosati mutaxassislariga ehtiyoj.

Kelgusida til siyosatini rivojlantirish uchun milliy til korpuslarini kengaytirish, sun'iy intellekt asosidagi lingvistik texnologiyalarni rivojlantirish, ko'p tillilikni qo'llab-quvvatlash va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Zamonaviy til siyosati davlatning barqaror rivojlanishi, milliy madaniyatni saqlash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. Uning nazariy asoslari til rejalashtirish, til menejmenti va til huquqlariga tayansa, amaliy jihatlari ta'lim, davlat boshqaruvi va raqamli texnologiyalar orqali namoyon bo'ladi.

O'zbekiston tajribasi davlat tilini rivojlantirish bilan birga xorijiy tillarni o'rganishni ham qo'llab-quvvatlash zarurligini ko'rsatmoqda. Kelgusida raqamli til resurslarini kengaytirish, sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish hamda xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish til siyosati samaradorligini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Cooper, R. L. Language Planning and Social Change. Cambridge University Press, 1989.
2. Spolsky, B. Language Policy. Cambridge University Press, 2004.
3. Kaplan, R. B., & Baldauf, R. B. Language Planning and Policy. Multilingual Matters, 1997.
4. Fishman, J. A. Reversing Language Shift. Multilingual Matters, 1991.
5. O'zbekiston Respublikasida til siyosati va milliy ta'lim tizimi bo'yicha zamonaviy tadqiqotlar.
6. Til siyosati komponentlari va til menejmenti bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.
7. Zamonaviy tilshunoslik va til siyosatiga oid ilmiy ishlanmalar.